

Den skånske krig

Faglige kommentarer

Mod en ny konfrontation

Danmark kom ud af Karl Gustav-krigene med en statsgæld på 5 mio. rigsdaler. I resten af Fredrik 3. regeringstid, dvs. til sin død i 1670, søgte den nu enevældige konge at undgå nye konflikter med Sverige. Der var dog ikke tale om en afrustning. 2/3 af statsbudgettet gik til forsvaret. Ganske vist blev antallet af stående styrker beskåret, men fæstningerne, især Københavns, blev forstærket. Også flåden blev styrket med flere skibe.

Heller ikke Sverige var indstillet på en ny krig. Svenskerne havde erkendt, at en yderlige ekspansion i det øst- og centraleuropæiske område måtte stilles i bero, og drømmen om en udslettelse af Danmark blev også lagt på hylden. I Danmark var der blandt toneangivende militære ledere fortsat et håb om revanche mod Sverige og en tilbageerobring af de tabte besiddelser i Norge og Sydsverige.

Den nye konge, Christian 5., var ikke så forsigtig som sin forgænger. I 1674 gik han med i en anti-fransk alliance, hvis mål var at få Frankrig ud af Holland og de tyske områder. Christian 5. lovede, at Danmark ville stille med 16.000 soldater, hvis det skulle komme til krig. Frankrig henvendte sig nu til Sverige for at få støtte og opbakning, hvad de fik. Og kort tid efter, i juni 1675, rykkede svenske tropper ind i Brandenburg. Christian 5. havde dog ikke travlt med at opfylde sit løfte til det anti-franske forbund. Først da han fik oplysninger om, at de brandenburgske styrker havde trængt de svenske tilbage, angreb han – uden først at have erklæret Sverige krig – de svenske besiddelser i Nordtyskland. Trods advarsler fra sin toprådgiver Peter Griffenfeld, fulgte Christian 5. generalernes opfordring om et storstilet angreb på svensk Pommern.

Mecklenburg og Lund

I september 1675 rykkede den danske hær fra Holsten mod øst for at hjælpe brandenburgerne med at fordrive svenskerne fra Nordtyskland. Efter erobringen af den vigtige by Wismar lykkedes det faktisk i løbet af efteråret - med massiv støtte fra hollandske flådefartøjer. I februar 1676 erklærede Christian 5. officielt Sverige krig. Målet var at tilbageerobre Skåne. For at gøre det vanskeligt for svenskerne at forhindre en invasion fra søsiden, sejlede den danske flåde med støtte fra den hollandske op i Østersøen og besatte Gotland og Øland. Så var der rimelig ro til at overføre styrker fra Sjælland til Skåne. Samtidig skulle et angreb indledes fra Norge. I slutningen af juni begyndte angrebet med landsættelse af styrker syd for Helsingborg. I løbet af sommeren og efteråret blev store dele af Skåne erobret, og fra Norge rykkede styrker frem mod Göteborg. Den svenske konge Karl 11. måtte forhindre, at Göteborg faldt. Det lykkedes da også svenskerne at slå en større dansk hærenhed og forhindre erobringen. Det var nu oktober, og det var tid til at slå vinterlejr for begge parter.

Men Karl 11. ville ikke give den danske hær tid til at sikre sine erobringer. I slutningen af oktober angreb svenskerne, og erobrede helsingborgområdet tilbage. I december kom det til det afgørende slag ved Lund mod de danske hovedstyrker, hvor en svensk hær på 8.000 mand kæmpede mod den danske, der med støtte fra hollandske matroser udgjorde en styrke på 13.000 mand. I begyndelsen gik det godt for den danske hær. Men så satte svenskerne kavaleriet ind, og der udbrød panik på den danske side. Slaget ved

Lund den 4. december 1676 er et af de blodigste i Nordens historie. Det skønnes, at 6.000 danske og 3.000 svenske faldt. Dertil kom et større antal sårede.

Til søs bevarede den danske flåde – med hjælp fra den hollandske - overtaget. Et af de berømte slag fandt sted i Køge Bugt den 1. juli 1677, hvor den danske flåde under ledelse af Niels Juel besejrede den svenske. Det var tydeligt, at ingen af parterne kunne vinde en endelig sejr. Danmarks og Sveriges respektive allierede, Holland og Spanien på dansk og Frankrig på svensk, ønskede at få krigen afsluttet. De indgik i 1678 en fredsaftale i Nijmegen. Siden sluttede andre parter sig til freden. Til sidst var der kun Sverige og Danmark tilbage.

Fredsforhandlingerne begyndte i sommeren 1679 og blev endelig afsluttet med den såkaldte Fontainebleau-traktat. Danmark skulle afgive de erobrede områder, og fredsvilkårene fra Københavnerfreden skulle fortsat gælde, dikterede franskmændene. Dermed brast Christian 5.'s drøm om at erobre Skåne tilbage.

Triggere - I gang med emnet

Mindesmærke Slaget ved Lund

Læreren kan vise billedet af mindesmærket over Slaget ved Lund i 1676, der er på portalen som kilde. Læreren kan fortælle, at dette slag var et af de blodigste, der er udkæmpet i Norden. 6.000 danske og 3.000 svenske soldater blev dræbt. I sin præsentation må læreren skabe interesse og nysgerrighed, f.eks. Hvad kæmpede danskerne og svenskerne om? Hvorfor blev slaget så blodigt? Hvad blev konsekvenserne?

Billeder af Slaget ved Lund

Flere kunstnere har afbildet situationer fra slaget, f.eks.: Johan Philip Lemke: Karl XI ved slaget ved Lund, 1683. Klassesamtale om udvalgte billeder med fokus på årsager til slaget, hvordan forløb det? og hvad blev følgerne?

Forslag til undervisningsforløb

Kilderne til Den skånske krig

Skal hovedvægten i forløbet lægges på elevernes arbejde med temaets kilder, må det tage afsæt i spørgsmål, der udformes som historiske problemstillinger. Spørgsmålene kan f.eks. udspringe af elevernes arbejde med en trigger.

Kilderne som supplement til læremiddel

Kilderne kan bruges til at uddybe og måske nuancere læremidlets fremstilling, og man kan gøre brug af de forslag til spørgsmål og opgaver, der er udarbejdet til de enkelte kilder.

Forenklede Fælles Mål

Herunder er forslag til kompetenceområder, -mål, færdigheds- og vidensmål og udspil til læringsmål til 5.-6. klasse og 7.-9. klasse. De skal justeres, så de passer til de konkrete elever og det forløb, der arbejdes med.

Kompetenceområder og -mål	Færdigheds- og vidensmål	Til inspiration: Færdighedsmål omsat til læringsmål
---------------------------	--------------------------	---

<p>Kronologi og sammenhæng Eleven kan sammenligne væsentlige træk ved historiske perioder</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan redegøre for samspil mellem aspekter fra dansk og omverdens historie • Eleven har viden om samspil mellem aspekter fra dansk og omverdens historie 	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan fortælle om andre europæiske landes rolle i den skånske krig • Eleven kan gøre rede for, hvordan Frankrig og andre stormagter fastlægger fredsforholdene efter krigen
<p>Kildearbejde Eleven kan med afsæt i enkle problemstillinger anvende kildekritiske begreber til at gøre rede for fortolkninger af fortiden</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan vurdere brugbarheden af historiske spor, medier og andre udtryksformer til at belyse historiske problemstillinger • Eleven har viden om kildekritiske begreber 	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan analysere de tilgængelige kilder • Eleven kan anvende begreber som troværdighed og vidneforhold i forbindelse med kildearbejdet
	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan bruge kildekritiske begreber i arbejdet med historiske spor, medier og andre udtryksformer • Eleven har viden om kildekritiske begreber 	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan demonstrere færdigheder i at anvende kilder til at få viden om den skånske krig • Eleven kan bruge de tilgængelige kilder til at belyse problemstillinger
<p>Historiebrug Eleven kan perspektivere egne og andres historiske fortællinger i tid og rum</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan konstruere historiske fortællinger • Eleven har viden om struktur i historiske fortællinger 	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan med brug af kilderne skabe fortællinger om den skånske krigs forudsætninger, forløb og følger

Opgaver

Billedfortælling

Flere kunstnere har lavet billeder af forskellige situationer fra den Skånske Krig. I grupper kan eleverne finde 6-8 eksempler, og bruge deres viden til at lave en billedfortælling f.eks. i programmet PhotoStory.

Evaluering

Nøgleord

Læreren vælger en række ord og begreber fra forløbet. Hvert ord skives på et kort. Eleverne trækker individuelt eller i grupper på skift et kort. Eleverne skal i løbet af et antal sekunder forklare ordet. Ordene kan også indsættes i et online-spil, f.eks.

http://www.classtools.net/main_area/template_loader.php/?fruit_machine.

Spørgsmål til kilderne 7 den skånske krig

Befolkningen med og uden Skånelandene
[ingen spørgsmål]

Kongens opfordring til Skånelandene

- Hvad opfordrer Christian 5. bønderne til?
- Kan man ud fra kilden slutte, at de skånske bønder fulgte kongens opfordring?

Skånske krig var kendt som snaphane krigen

- Hvor troværdig er kildens oplysninger om torturen af snaphanerne? Begrund.
- Hvilke kilder ville du gerne have, hvis du vil finde ud af, om snaphanerne faktisk blev tortureret på denne måde?
- Hvis man faktisk torturede folk på denne måde, hvad kunne formålet være?
- Undersøg om den form for tortur var almindelig i 1500-1600-tallet.

Snaphanestatue i Skåne

- Statuen blev rejst i 1934. På det tidspunkt var forholdet mellem Sverige og Danmark særdeles godt. Hvad kan være grunden til, at lokalbefolkningen samlede ind til statuen?
- Hvad udtrykker statuen i sig selv? Er der f.eks. noget anti-svensk eller pro-dansk i udformningen?

Den svenske konge straffede snaphanerne

- Hvad betyder det for troværdigheden, at ophavsmanden (Niels Skytte) noterede dem i sin dagbog?
- Hvad kan være forklaringen på, at den svenske hær lod det gå så hårdt ud over civilbefolkningen?
- Mener du, at den danske hær var lige så grusom? Begrund.

Slaget ved Lund

- Hvad kan ophavsmanden være førstehåndsvidne til?
- Hvilken holdning har ophavsmanden til krigens parter? Argumenter med eksempler.
- Vurder kildens brugbarhed, hvis du vil vide noget om slaget ved Lund.

Mindesmærke for Slaget ved Lund

- Hvorfor skulle der mon gå så mange år, før det blev rejst et mindesmærke over et af de mest blodige slag i Norden?
- Hvad betyder indskriften, og hvad skal den fortælle?

Freden i Lund

- Selv om de danske styrker havde kontrol med store områder i Skånelandene, måtte Danmark alligevel gå med til, at Københavnerfreden fra 1660 fortsat skulle gælde. Hvad kan være forklaringen på det?